

Atvykėliams prie Atitlano ežero įdomu, bet pavojinga

„NAUJŲ FAUNŲ“ PROJEKTAS NUBLOŠKĖ Į PAVOJINGĄ ŠALĮ

Jonas Rimantas STONIS, Arūnas DIŠKUS, Andrius REMEIKIS

Kaip rašė vienas specializuotas kelionių žurnalas, publikuodamas interviu apie mūsų ekspediciją, Gvatemala – labai gražios ir nepaprastai įdomios, dar menkai ištyrinėtos gamtos šalis, tačiau kenčianti nuo vidinių nesutarimų, plintančio banditizmo. 36 metus tęsėsis pilietinis karas lėmė nesaugią šalies padėtį ir gyventojų susipriešinimą. Nepaisant neseniai vykdyto genocido, dar daug šalies gyventojų yra majai. Prieš važiuojant į tokią „pokario“ (o gal tarpukario?) šalį, derėtų dukart pamąstyti ir ją nuodugniau pasidomėti.

PIRMIAUSIA NORISI DŽIAUGTIS

Mums pasisekė. Lietuvos mokslo tarybos Mokslo fondas patikėjo vykdyti „Naujų faunų“ projektą. Aišku, už ekspedicinius tyrimus Gvatemaloje fondas pinigų mokėti negali, taigi sukis kaip nori. Juk mes ir taip disponuojame didele, iki šiol neidentifikuota mokslinė medžiaga, besąlygiškai perduota mūsų tyrimams iš užsienio (JAV, Didžiosios Britanijos, Danijos, Rusijos ir Belgijos mokslo centrų). Tačiau tarp šios neįkainojamos medžiagos nėra nieko, kas leistų suvokti evoliucinius procesus pačioje Centrinės Amerikos širdyje – Gvatemaloje. Tad tokių lauko tyrimų Gvatemaloje labai reikia...

VĒLIAU DAROSI ŠIURPOKA...

Atskrendame į Gvatemalą keturiuose. Tačiau skirtingomis dienomis ir keisdami lėktuvus tai Frankfurte, tai Madride, o po 12 val. nenutrūkstamo skrydžio per Atlantą – ir San Chosė (Kosta Rikoje). Nors mes žinojome, kur važiuojam, tačiau nesaugiai pasijuntame vos tik atkeliavę į Gvatemalos oro uostą (*La Aurora, Gvatemala City*). Patikėkite, geriau čia atvykti šviesiu paros metu, o ne taip kaip mes, siekdami pigiausio skrydžio... Nors turistams ir kitokiems atvykėliams tai per daug neafišuojama, tačiau šalyje klesti banditizmas. Tad nenusstembame (bet nusimename), kai išvystame, kad

Raudonoji ara

Gvatemalą galima pavadinti Centrinės Amerikos širdimi

mūsų numatytas viešbutis (o vėliau – ir su mumis bendradarbiaujantis universitetas) aptvertas aukštomis tvoromis ir apraizgytas spygliuotomis vielomis. Ne juokais persigastame, kai pakeliui iš oro uosto į miesto centrą kai kuriuos iš mūsų taranuoja juodas džipas. Sumanus vietinis taksistas nesutrinka, išsuka iš kelio ir nuvairuoja siauromis gatvelėmis.

TYRĖJAI AR KELIAUTOJAI, NEVOKITE MAJŲ VAIKŲ!

Būtina žinoti, kad šioje šalyje (kaip ir kai kur kitur) negalima fotografuoti žmonių negavus jų leidimo. Be to, tarp majų gyvuoja įsitikinimas, kad baltieji vagia jų vaikus. Mūsų kolegos, Gvatemalos universiteto mokslininkai, papasakoja atvejį, kaip kaimelyje pasivaikščioti išėjo viena atvykėlė amerikietė. Tuo metu kažkokia majų moteris pasigedo savo vaiko, pradėjo dairytis ir klausti, kur jos vaikas. Tuoj atsirado vienas vietinis „išminčius“, kuris parodė pirštu į amerikietę ir pasakė, kad tai ji pavogė vaiką. Vietiniai iš karto griebėsi lazdų, parbloškė niekuo dėtą amerikietę ant žemės ir taip ją sudaužė bei žalojo lytinius organus lazdomis, kad ši vėliau metus pragulėjo ištikta komos. Majų vaikas, žinoma, atsirado. Buvo kažkur netoliese nubėgęs, tačiau tai niekam nebuvo įdomu...

Dabar majų yra 6 mln. (dauguma gyvena Jukatane, Meksikoje). 1517 m. pirmieji kolonistai išsilaipino Jukatane, žudė vietinius. Majai visada buvo džunglių gyventojai, tačiau tada jie dar giliau pasitraukė į džungles ir ilgai kovėsi. Visus atvykėlius arba paimdavo į nelaisvę, arba negailestingai nužudydavo. Tačiau aukomis tapdavo ir savi gentainiai, juk senovės majams buvo būdingas beato-dairiškas žmonių aukojimas (apie tai buvo rašyta ankstesniame žurnalo numeryje: gyvoms aukoms išplėsdavo širdis,

nukirsdavo galvas, kurios ridendavosi nuo piramidžių laiptų kaip kamuoliai). Šiandien majų socialinė padėtis Gvatemaloje yra apgailėtina. Jie laikomi žemiausio sluoksnio žmonėmis. Majų tikrai nerasite tarp universiteto studentų, jie dirba pačius juodžiausius darbus už mažiausią atlygį. Per neseniai vykusį pilietinį karą vyriausybės kariai išžudė ištisus majų kaimus vien dėl įtarimo, kad jie gali būti nusiteikę priešiška. Daugelį kitų privertė bėgti iš šalies į Meksiką. Tiesa, majai vis dar nepamiršta savo vilčių susigrąžinti nepriklausomą majų valstybę. Tad jeigu jūs – baltaodis turist ar mokslininkas, ar net Gvatemalos universiteto profesorius, nesitikėkite iš majų didelio palankumo...

GAMTININKAI STUDENTAI PAKLIUVO Į BĖDĄ

Du Gvatemalos universiteto studentai išvažiavo į atokią vietovę atlikti tyrimų kursiniams darbams, įrengti šviesines gaudykles vabzdžiams rinkti. Tam jie net gavo vietos seniūno leidimą. Tačiau po kokios valandos atėjo pulkas vietinių indėnų, visas gaudykles sudaužė, studentus sumušė ir privertė suėsti visus vabzdžius, kurie tik buvo gaudyklėse. Kitus du studentus (irgi sumaniusius patyrinėti atokių rajonų gamtą) taip pat sulaukė pikti vietiniai ir uždarė į iškastas galias duobes žemėje. Laimei, vėliau pro šalį ėjo kareivis, išgirdo studentus ir juos išlaisvino.

Jeigu vyksite į Gvatemalą – net ir sostinėje savos taisyklės. Patarimas – jokių būdu nesinaudokite raudonaisiais miesto autobusais. Galima tik tais, kuriuose kartu su keleiviais važiuoja ginkluotas sargybinis (yra keli tokie maršrutai). O sutemus į gatvę geriau visai neikišti nosies. Senovės majų miestas Tikalas yra viena įspūdingiausių Gvatemalos turizmo atrakcijų (tikrai verta pamatyti!), tačiau daugelį gretimų šio regiono teritorijų kontroliuoja banditai ir narkotikų karteliai.

Žofrua koata

Senovės majų miesto Tikalo griuvėsiai skendi džunglių jūroje. Čia pavyko aptikti naujų mokslui rūšių

ŽMONIŲ NUKAPOTOMIS GALVOMIS VAIZDAI INTERNETE

Interneto paieškos eilutėje surinkę žodžius „peten drug gangs“ galite išsvysti šiurpių vaizdų – visiškai niekuo dėtų žmonių (jaunų moterų, vyrų, vaikų) nukapotomis galvomis... Kartais ginkluotos gaujos sustabdo autobusus su užsienio turistais ir apiplėšia. Jeigu tikėtume „Wikileaks“ paviešinta informacija, Gvatemalos Vyriausybė jau ne kartą kreipėsi į JAV pagalbos, nes ji nekontroliuoja net 60 proc. šalies teritorijos. Tai antroji Kolumbija. Žinoma, tūkstančiai keliautojų plūste plūsta į Gvatemalą. Tai pigi ir labai įdomi šalis. Daugelis turistų grįžta namo laimingi, pilni tik malonių išpūdžių. Mes patys tokių pažįstame ir tarp lietuvių. Gal ir jūs ten buvote? Tad nenusitebsime, jei kas apie Gvatemalą mano kitaip... Tačiau asmeniškai pažįstame ir tokių lietuvių keliautojų, kuriuos šioje šalyje apiplėšė ar kitaip nuskriaudė.

Žinoma, daugelis Gvatemalos žmonių yra geranoriški ir besišypsantys. Spėjame, kad gal todėl, jog beveik visi (išskyrus mažamečius) gimė pilietinio karo sūkuryje, patyrė sunkumą, tad jie net neišivaizduoja, kad gali būti kitaip, ir moka džiaugtis tuo mažu, ko mes jau nebeįvertintume.

AR VERTĖJO VYKTI Į EKSPEDICIJĄ?

Ekspedicijos metu kai kada džiunglėse buvome lydimi vietinių nusamdyto sar-

Ekspedicijoje vengėme bendrauti su vietiniais gyventojais

gybinio. Bet mums tai, pripažinsime, ne daug rūpėjo. Taip būdavome įnikę į savo tiriamų organizmų paieškas, kad nieko daugiau nebematėme ir nebegirdėjome... Daugiau gal nemalonumų pridarė bjaurios trombikulidinės erkės (randai liko visam gyvenimui, bet apie jas plačiau – kitame žurnalo numeryje). Taigi dėl vykdomo projekto „Naujos faunos“ mums teko patyrinti Gvatemaloje (o kai kuriems iš mūsų – ir kaimyninėse šalyse – Belize bei Hondūre). Nepaisant visko, ekspedicijos metu pavyko surinkti tiek daug svarbios, mokslui įdomios medžiagos, kad ji pranoko visus mūsų lūkesčius.

GVATEMALA – SAVITAS KRAŠTAS

Nacionalinis Gvatemalos paukštis – puikūs kvezalas (lot. *Pharomachrus mocinno*). Jis tikrai nuostabus (šiandien tai labai retas paukštis, todėl mums jo nepavyko nufotografuoti, tačiau kvezalo nuotraukų galite rasti internete). Šio paukščio vardu pavadinti ir vietiniai pinigai (kaip pas mus litai, ten kvezalai). Nacionalinė Gvatemalos gėlė – ypatinga orchidėja, vietinių vadinama *monja blanca* – baltoji vienuolė (lot. *Lycaste skinneri*). Ko jau ko, o orchidėjų Gvatemaloje netrūksta (ypač rūkų miškuose). Iš viso Gvatemaloje aptikta 550 orchidėjų rūšių, maždaug trečdalis jų – endeminės. Kai pagalvoji apie tyrimus Gvatemaloje, virpa širdis, apima gerasis jaudulys. Ši Centrinės Amerikos šalis mums kiek primena pusiaujuje esantį Ekvadorą. Gvatemaloje, palei Ramiojo vandenyno krantus, taip pat yra atogrąžinė pajūrio zona (tiesa, beviltiškai nuniokota). Yra ir

Gvatemalos autobusai visada spalvingi

aukštųjų kalnų, ir išpūdingų ugnikalnių (kurių dalis apaugusi vaiduokliškais rūkų miškais). Šalies šiaurėje, vaizdžiai tariant, driekiasi beribės Peteno žemumos. Tose žemumose, pereinančiose į Jukatano pusiasalį, yra išlikęs antras pagal dydį atogrąžų miškų masyvas Amerikoje (deja, dabar sparčiai kertamas). Didžiausias (ir nepalyginamai didesnis) – Pietų Amerikoje, Amazonijoje. Šalyje nereti žemės drebėjimai, o liūčių sezono metu pasitaiko pražūtingų purvo nuošliaužų.

(Kaip sekėsi atlikti tyrimus Gvatemaloje – skaitykite kituose straipsniuose.)

A. Diškaus ir J. R. Stonio nuotraukos

